

UDK: 327.5:001.6
Bibliid 1451-3188, 11 (2012)
Год XI, бр. 42, стр. 313–333
Изворни научни рад

ИЗГРАДЊА ЕУ КРОЗ ПРИЗМУ ЗАЈЕДНИЧКЕ БЕЗБЕДНОСНЕ И ОДБРАМБЕНЕ ПОЛИТИКЕ

Др Милош ЈОВАНОВИЋ¹

ABSTRACT

The paper raises the issue of the EU Common security and defense policy (CSDP) and reflects in a broader sense on the possibility of the achievement of the “l’Europe de la défense”. It argues that “l’Europe de la défense” will represent the final step of the European political integration. Conversely, the inability of European nations to achieve a deeper integration in the field of security and defense, not only condemns EU to be an economic power without real influence on world affairs, but can jeopardize what has been done until now in terms of integration process. Up to now, one can hardly say that the results of the CSDP are conclusive. CSDP missions are rarely decisive in resolving important international crisis and Europe still lacks substantial military capacities. The deficiency of European common foreign policy and the role of NATO in European security are seen as main obstacles to the emergence of EU as a global power in world politics. More importantly, such a condition raises the question of the existence of political will among EU member states to transform Europe into a true political power.

Key words: Common Security and Defense Policy, political integration, Maastricht, Saint-Malo, Lisbon Treaty, European missions, military capacities, military budget, Common Foreign and Security Policy, NATO

“(…) si on veut faire une Europe politique, elle n’est rien si elle n’est pas indépendante. Or, le critérium de l’indépendance, c’est la défense (...)”

Charles de Gaulle, 1962.²

¹ Правни факултет Универзитета у Београду. E-mail: milosjovanovic@ius.bg.ac.rs. Овај рад је један од резултата пројекта Правног факултета Универзитета у Београду „Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ“.

² „Ако хоћемо да створимо политичку Европу, она неће бити ништа ако не буде независна. А критеријум независности је управо одбрана”, Alain Peyrefitte, *C’était de Gaulle*, Tome 1, Editions de Fallois/Fayard, Paris, 1994, p. 301.

Вођена амбицијом да ревитализује *Заједничку безбедносну и одбрамбену политику* ЕУ (ЗБОП) и подари јој нови импулс, Француска је у протеклом периоду иницирала низ разговора о следећој могућој европској мисији из домена *Заједничке спољне и безбедносне политике*. Наведена мисија би имала за циљ да помогне властима Малија у борби са исламистичким терористичким групама које су овладале севером земље и, уопште узев, Сахелом. Из тог разлога су се 15. новембра о.г. у Паризу састали министри спољних послова и министри одбране Француске, Немачке, Шпаније, Италије и Пољске. Учесници су након састанка издали саопштење у којем се, осим позива њиховим европским партнерима да повећају напоре у мирном решавању кризе у Малију и допринесу могућој мисији обуке и подршке оружаним снагама Малија, потврђује вољу у спровођењу једне амбициозне европске политике у домену безбедности и одбране. У том смислу заједничко саопштење наглашава низ важних проблема који се односе на „Европу одбране” (*Europe de la défense*) попут питања стратешких капацитета (ваздушни транспорт, допуна горива у ваздуху, беспилотне летелице, противракетна одбрана, итд.) или питања улагања у област развоја и технологије.³

Наведена питања су се нашла и пред Саветом који се у саставу министара спољних послова окупио 19. новембра о.г. у Бриселу и чија је главна тема била европска политика у домену одбране и успостављање нове мисије у Малију. Састанак министара спољних послова и одбране од 15. новембра заправо је представљао увод за седницу Савета чијем су почетку присуствовали и министри одбране земаља чланица. Међу њима се нашао и главни иницијатор ревитализације ЗБОП, француски министар одбране Жан-Ив Ле Дриен (*Jean-Yves Le Drian*) који је последњих недеља у неколико наврата нагласио значај даље европске интеграције у области одбране сматрајући да ће се изградњом „Европе одбране поставити последњи камен Европе мира”.⁴ У овој оцени о важности даљег интегрисања европских земаља у домену одбране се француски министар не вара јер изградња *Europe de la défense* има заиста вишеструки значај.⁵

³ “Réunion des ministres des Affaires étrangères et des ministres de la Défense D’Allemagne, d’Espagne, de France, d’Italie et de Pologne”, Paris, 15 novembre 2012, Интернет, http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/121113_Outcome_proposal_V_FR_PROPRE__2__cle88fd72.pdf, 20/11/2012.

⁴ Romain Rosso, “Le Drian mobilise l’Europe de la défense”, *L’Express*, 07/09/2012 ; Интернет, http://www.lexpress.fr/actualite/politique/le-drian-mobilise-l-europe-de-la-defense_1157630.html, 13/11/2012.

⁵ Попут *acquis communautaire*, синтагма *Europe de la défense*, која означава интеграцију ЕУ у домену одбране све се више користи у француском оригиналу. Разлог томе вероватно лежи у чињеници да је управо Француска била чланица ЕУ која је најчешће исказивала вољу за изградњу једног аутономног идентитета ЕУ у домену одбране.

Прво, у једном суштинском смислу, питање „Европе одбране” је заправо питање да ли ће Европа постати значајан политички актер на међународној сцени или ће само остати један интегративни процес који за циљ искључиво има економски просперитет својих држава чланица.

Друго, ово питање има и контекстуални значај јер је реч о домену који најдиректније задире у суверенитет држава и као такав представља лакмус папир степена европске интеграције. Због тога не треба да чуди што се управо у овом тренутку покушава дати нови полет *Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици*. Наиме, ЕУ тренутно преживљава како економску тако и институционалну кризу која прети да угрози даљи развој европске изградње. У суштини, ради се о озбиљној кризи постојећег модела интеграције, како подвлачи професор Слободан Самарџић.⁶ Несумњиво је да ЕУ још увек није пронашла адекватан модел функционисања након две далекосежне одлуке: прве из 1990. године да се од економске уније процес интеграције усмери ка политичкој унији и друге која се тиче наглог проширења из 2004. године на десет земаља централне и источне Европе. Ова два догађаја су битно изменила садржај ЕУ и захтевала су коренитију институционалну адаптацију истовремено чинећи исту неизвеснијом. Ову озбиљну кризу раста би ЕУ могла пребродити, осим раслојавањем и стварањем Европе „више брзина”, само дубљом интеграцијом која би неминовно довела до квалитативне промене у односима ЕУ и њених држава чланица у корист ове прве. Таква промена, која би захтевала нове „преносе суверенитета” за сада није сасвим изгледна и динамика изградње ЕУ данас највише наликује пат позицији.

У том контексту, и најмањи помак у најделикатнијем сегменту европске изградње, сегменту који директно задире у суверенитет држава и који се тиче безбедности и одбране, може представљати крајње делотворан и охрабрујући подстрек за даљу европску изградњу.

Коначно, и можда најзначајније на плану сагледавања и оцењивања степена и природе европског пројекта и перспективе истог, „Европа одбране” логички представља последњу етапу политичке интеграције Европе. У том смислу би се пре могло рећи, парафразирајући француског министра одбране Ле Дриена, да би се изградњом „Европе одбране” поставио последњи камен политичке интеграције Европе или Европе као државе. Уосталом, модерне државе и јесу настале захваљујући остваривању монопола у неколико малобројних сегмената међу којима је свакако најзначајнији био војни, који је потом омогућио стварање монопола и у другим областима значајним за

⁶ Видети: Слободан Самарџић, „Европска унија између кризе и дезинтеграције”, *Право и друштво*, 2012/1.

настајање модерне државе попут пореског монопола.⁷ У случају ЕУ се ствари можда крећу нешто измењеним редоследом али језгро које чини да ће интеграција бити потпуна остаје непромењено и област безбедности и одбране свакако чини његов део.

У том смислу, пресек стања када је у питању *l'Europe de la défense*, може бити плоносан када се разматра питање изградње ЕУ и њене будућности јер се кроз проблеме са којима се суочава ЗБОП заправо преламају проблеми целокупне европске изградње и целокупног европског пројекта. Другим речима, без „Европе одбране” неће бити довршена ни политичка интеграција Европе. Зато питање – да ли је „Европа одбране” могућа? – има велики значај. Одговор на то питање за сада може бити само посредан и ослања се на тренутно стање ствари и постигнуте резултате у домену *Заједничке безбедносне и одбрамбене политике*. У том погледу можемо констатовати не само да је досадашњи биланс „Европе одбране” негативан (I), већ се може претпоставити и да се у квалитативном смислу ништа неће променити у догледно време јер још увек не постоје фундаментални предуслови за стварање једне дубље интеграције ЕУ у области безбедности и одбране (II).

I. НЕГАТИВАН БИЛАНС „ЕВРОПЕ ОДБРАНЕ”

Покушаји дубље интеграције европских држава у домену одбране сежу далеко у прошлост. Први међу њима чак претходи стварању Европске економске заједнице (А). Ипак, за разлику од области економије, интеграција у домену одбране никада није дала одговарајуће резултате (Б).

А) Дуга историја

Покушај стварања Европске одбрамбене заједнице (ЕОЗ) у периоду од 1950. до 1954. године, иако изнуђен историјским околностима, представља прву етапу на дугом путу реализације „Европе одбране”. Ипак, неуспех ЕОЗ је за дуги низ година питање европске одбране оставио по страни и тек је Мастрихтским уговором из 1992. године то питање стидљиво враћено на дневни ред (1). Међутим, праву прекретницу у развоју *Европске безбедносне и одбрамбене политике* донео је француско-британски самит одржан 3. и 4. децембра 1998. године у Сен-Малоу (Saint-Malo) (2).

⁷ Видети: Norbert Elias, *La dynamique de l'Occident*, Calmann-Lévy (1975), édition Pocket, Coll. Agora, 1990.

1. Од ЕОЗ...

У зачетку оба покушаја стварања европске интеграције у домену одбране – и оног амбициозног, мада изнуђеног и неуспелог, из педесетих година прошлог века и овог другог, релативно успешног али ограниченог из деведесетих година – стоје велики геополитички поремећаји и питање Немачке.

Наиме, идеја о Европској одбрамбеној заједници директна је последица Хладног рата.⁸ Избијањем Корејског сукоба јуна 1950. године јавила се бојазан да би корејски сценарио могао да се понови и у самој Европи тако што би Источна Немачка уз помоћ совјетске армије могла да изврши инвазију на Западну Немачку. Следствено томе, поставило се питање поновног наоружавања Западне Немачке и њеног уласка у НАТО.

Суочена са ризиком поновног немачког наоружавања и њеног учешћа у одбрани Западне Европе, Француска је покушала да цео процес контролише тако што ће га увести у један шири ток европске интеграције. Узимајући као основу механизам *Европске заједнице за угљ и челик* у вези с којом су се у то време водили преговори, француски председник владе Рене Плевен (*René Pleven*) је 24. октобра 1950. године изнео пред француском скупштином идеју о стварању *Европске одбрамбене заједнице*.

Осим што се на тај начин добијало на времену, основна замисао је била да се Немачка стави у шире оквире једне наднационалне армије. И поред бројних критика које су Сједињене Америчке Државе и Савезна Република Немачка изнеле на рачун Плевеновог плана, преговори о његовој реализацији су започели између шест држава које су преговарале и о Европској заједници за угљ и челик. Окончани су 27. маја 1952. године када је у Паризу потписан Споразум о Европској одбрамбеној заједници између Савезне републике Немачке, Француске, Италије, Холандије, Белгије и Луксембурга. Споразум је садржао 132 члана и 18 протокола и додатних уговора који су регулисали комплексну материју европске одбране и односа међу западним савезницима. Чланом 1. је предвиђено да стране потписнице успостављају међу собом Европску одбрамбену заједницу, наднационалног карактера, са заједничким институцијама, оружаним снагама и буџетом.⁹ У члану 2. било је речено да је

⁸ Видети: Charles Zorgbibe, *Histoire de la construction européenne*, Paris, Fondation Robert Schuman, Albin Michel, 2005, pp. 28–33; Dezmon Dinan, *Menjanje Evrope, Istorija Evropske unije*, Beograd, Službeni glasnik, 2010, str. 62–67. За детаљан преглед овог питања видети: Бранко Ракић, *За Европу је потребно време*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009.

⁹ “Traité instituant la Communauté européenne de défense”, Paris, 27 mai 1952, Интернет, <http://mjp.univ-perp.fr/europe/1952ced.htm>, 25/11/2012.

Заједница искључиво одбрамбеног карактера док је Споразум у члану 8. предвиђао да ће институције ЕОЗ бити Савет министара, Скупштина, Комесаријат и Суд. Без потребе да се улази дубље у детаље довољно је још само подсетити на чињеницу да је члан 38. предвиђао да Скупштина у периоду од 6 месеци након отпочињања свог рада изнесе предлоге о успостављању једне „федералне или конфедералне структуре” која би имала „дводомни представнички систем” и у оквиру које би се извршила „координација” свих постојећих и будућих облика европске сарадње. Овај члан који је уврштен у споразум о ЕОЗ на иницијативу Де Гасприја (*Alcide de Gasperi*) заправо је представљао зачетак политичке интеграције Европе.

Споразум о ЕОЗ је изазвао снажне контроверзе у Француској чија јавност и политичке елите нису биле спремне да прихвате поновно наоружавање Немачке.¹⁰ Промена међународних околности која је уследила Стаљиновом смрћу и крајем рата у Кореји додатно је ојачала позиције противника ЕОЗ. Споразум је коначно одбачен 1954. године чиме је за дути низ година означен крај даљих европских интеграција у домену одбране.

Међутим, као што је почетак Хладног рата избацио на површину проблем одбране Западне Европе тако је и његов крај, заједно са уједињењем Немачке, поново отворио питање политичке, а самим тим и интеграције у домену одбране. Још једном је Француска била та која је желела да усидри уједињену Немачку у снажне Европске оквире. Због тога је било потребно учинити квалитативно нови корак у европским интеграцијама и направити заокрет од економске ка политичкој унији. То је учињено Мастрихтским уговором из 1992. године којим је створена *Заједничка спољна и безбедносна политика* која подразумева „сва питања која се односе на безбедност Европске уније, укључујући и дефинисање одбрамбене политике у будућности која би могла у датом тренутку да доведе до заједничке одбране”.¹¹ Формулација о „Европи одбране” је у Мастрихтском уговору крајње условна али и таква представља велики напредак када се у обзир узме чињеница да је за време Хладног рата одговорност за (западно)европску одбрану почивала искључиво на Северноатлантској алијанси и да су Сједињење Америчке Државе и даље желеле да НАТО задржи главну улогу у Европи.¹²

¹⁰ Видети: Serge Berstein, Pierre Milza, *Histoire de la France au XXe siècle*, Editions Complexe, 1995, pp. 769–771; Dezmon Dinan, *Menjanje Evrope, Istorija Evropske unije*, op. cit., str. 65.

¹¹ Charles Zorgbibe, *Histoire de la construction européenne*, op. cit., p. 225.

¹² Видети сведочење бившег француског министра спољних послова и саветника француског председника Митерана, Ибера Ведрина: Hubert Védrine, *Les Mondes de François Mitterrand*, Fayard, 1996, pp. 444 и 466.

Мастрихтски уговор је предвиђао да Западноевропска унија, која је била створена Бриселским споразумом из 1948. године и чија је улога била обесмишљена током Хладног рата, постане војни инструмент ЕУ. Тада су конституисане и прве заједничке европске снаге: Еурокорп, Еурофор, Еуромарфор и Европска ваздушна група.¹³ У оквиру Западноевропске уније такође су дефинисани задаци који ће се извршавати. Такозване „Петерсберг мисије” (име потиче од места крај Бона у којем су се јуна 1992. године састали министри земаља чланица Западноевропске уније) су се односиле на хуманитарне интервенције и мисије евакуације, операције очувања мира и мисије борбених снага за управљање кризама и повратак мира.

Међутим, праву прекретницу у стварању *Европске безбедносне и одбрамбене политике* представљао је француско-британски самит из Сен-Малоа 1998. године.

2. ...до Сен-Малоа

Велики значај декларације из Сен-Малоа лежи у чињеници да се по први пут у историји европске изградње у домену одбране Велика Британија приволела да призна да ЕУ у том домену има одређену одговорност. Други параграф поменуте декларације гласи: „ЕУ мора имати аутономну способност деловања, са ослоном на кредибилне војне снаге, са средствима за њихово коришћење и са спремношћу да то учини како би одговорила на изазове међународних криза”.¹⁴ Овим је по први пут заиста отворена перспектива стварања засебног европског одбрамбеног идентитета. Тиме је већ наредне године било омогућено покретање *Европске безбедносне и одбрамбене политике*.

Од тада је учињен низ корака ка стварању засебних европских капацитета. Успостављене су нове структуре попут Комитета за политику и безбедност, Војног комитета и европског Главног штаба. Након Европских самита у Келну и Хелсинкију 1999. године је отпочело конституисање Снаге за брзе реакције од 60.000 људи која се може распоредити за 60 дана и остати на задатку годину дана. Створене су такође и мање тактичке групе од 1.500 људи. Усвојен је 2003. године стратешки документ „Безбедна Европа у бољем свету”. Европска агенција

¹³ За више детаља видети: Charles Zorgbibe, *Histoire de la construction européenne*, op. cit., pp. 228–230.

¹⁴ “Déclaration sur la défense européenne”, par. 2, Sommet franco-britannique de Saint-Malo, 3 et 4 décembre 1998, in Maartje Rutten, “De Saint-Malo à Nice, Les textes fondateurs de la défense européenne”, *Cahiers de Chaillot*, 47, Mai 2001, p. 8.

одбране је створена 2004. године са циљем да координира рад у области војне индустрије, истраживања, планирања и развоја војних капацитета, итд.¹⁵

Наведена достигнућа су заокружена Лисабонским уговором који је унео и неколико новина. *Европска безбедносна и одбрамбена политика*, омогућена 1998. и створена 1999. године преименована је у *Заједничку безбедносну и одбрамбену политику*. Њена специфичност је појачана тиме што је у Лисабонском уговору добила засебно поглавље у оквиру *Заједничке спољне и безбедносне политике* чији је део. Задачи ЗБОП су проширени и на постојеће задатке дефинисане „Петерсбергом”, додати су нови задаци разоружања, саветовања и подршке у војном домену, превенције сукоба и пост-конфликтне стабилизације. Европска агенција за одбрану је институционализована и њени задаци су дефинисани уговором (чл. 42-3 УЕУ). Коначно, Лисабонским уговором је процедура *појачане сарадње* омогућена и у домену безбедности и одбране.

Из свега наведеног несумњиво проистиче да је од француско-британског самита у Сен-Малоу остварен заиста велики напредак када је у питању ЗБОП и да је усвојен један озбиљан нормативни корпус који би могао омогућити ЕУ да ефикасно делује на међународној сцени. Ипак, када се теорија суочи са праксом, многи недостаци ЗБОП излазе на светлост дана.

Б) Недовољни резултати

Иако постоји одговарајући нормативни оквир, исто се не може рећи за постигнуте резултате који у домену ЗБОП остају неуверљиви. На то указују како структура и значај европских мисија (1) тако и постојећи војни капацитети (2).

1. Актуелне мисије

Максим Лефевр (*Maxime Lefebvre*) с правом примећује да иако је *Заједничка безбедносна и одбрамбена политика* након Сен-Малоа била иницирана у једној војној перспективи, данас њу у највећем делу чине цивилне мисије.¹⁶ И заиста, ЕУ тренутно (закључно са октобром 2012. године) спроводи 14 мисија од којих је 11 цивилног карактера док су само

¹⁵ Видети: François-Xavier Priollaud, David Siritzky, *Le Traité de Lisbonne, Texte et commentaire article par article des nouveaux traités européens (TUE-TFUE)*, Paris, La Documentation française, 2008, pp. 124–129.

¹⁶ Maxime Lefebvre, *La politique étrangère européenne*, Paris, P.U.F., 2011, pp. 79–80.

3 војне мисије.¹⁷ Реч је о мисијама Еуфор-Алтеа у Босни и Херцеговини, Еунавфор-Аталанта код рога Африке и ЕУТМ у Сомалији. Када се погледа обим снага које учествују у овим мисијама и њихов међународни значај, односно кризна жаришта које оне контролишу, не може се ни за једну од њих рећи да је од суштинског значаја за очување међународног мира и безбедности. Тако је мисија Еуфор-Алтеа која у Босни и Херцеговини броји 810 припадника успостављена 2004. године, дакле скоро деценију након окончања грађанског рата у тој бившој југословенској републици и након стабилизације и пацификације коју су предводиле САД. Када је у питању борба против пиратерије код Рога Африке она свакако није безначајна али више поприма облике међународне полицијске мисије на мору него захтевне војне операције. Коначно, број припадника мисије ЕУТМ у Сомалији, њих 143, довољно говори о обиму и значају саме мисије, која се иначе спроводи на периферном подручју светске политике.

До истог закључка се долази када се узме у обзир и цивилни сегмент мисија ЕУ. Пример највеће европске цивилне мисије – ЕУЛЕКСА – можда најбоље сведочи о месту ЕУ у светској архитектури безбедности односно о хијерархији која постоји између САД и ЕУ у овој области. Наиме, евидентно је да су САД одиграле кључну улогу у „решавању” косовске кризе. Од организовања „преговора” у Рамбујеу (Rambouillet) фебруара 1999. године, преко извршене агресије против Савезне Републике Југославије, до уласка НАТО трупа у јужну српску покрајину, САД су неприкосновено водиле целокупну операцију. ЕУ је тек у јесен 2008. године, након реконфигурације УНМИК-а добила одређену улогу у завршној фази пројекта стварања „независног Косова”. Другим речима, НАТО је 1999. године „започео” посао и завршио његов најтежи део а онда је, у неку руку као мајстор шегрту, препустио ЕУЛЕКСУ да, још увек под његовим надзором, посао стабилизације и пацификације тог простора и изградње „нове државе” приведе крају. Видећемо да се овде једноставно ради о некој врсти поделе рада између САД и Европе, врсти поделе у којој се добро зна ко води главну реч. Роберт Кејган је на ту поделу рада подсетио следећим речима: „Како су то неки Европљани објаснили, права подела рада састојала се у томе што су Сједињене Државе ‘кувале ручак’ а Европљани ‘прали судове’”.¹⁸

У прилог постојања такве поделе говори на пример и начин на који су успостављене европске мисије у Ираку и Афганистану (EUJUST LEX Irak

¹⁷ “Opérations de l’UE”, Интернет, <http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations?lang=fr>, 27/11/2012.

¹⁸ Robert Keegan, *O raju i moći, Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*, Beograd, Čarobna knjiga, 2003, str. 33.

2005 / EUPOL Afghanistan 2008). Реч је о два кризна жаришта која су била у срцу америчке спољнополитичке и стратешке активности у последњој деценији. Обе наведене европске мисије су установљене након притисака, што верних савезника САД, Велике Британије и Холандије у првом случају, што притисака самих Сједињених Америчких Држава кроз НАТО у другом.¹⁹ Очигледно је да ове мисије ЕУ имају за циљ да помогну у остваривању геополитичких замисли које су потекле од САД.

Овај летимичан преглед неспорно показује да ЕУ интервенише или у зонама од незнатног стратешког значаја, или након што је већи део посла извршен од стране САД или НАТО.

Та врста подређености према Северноатлантској алијанси проистиче уосталом и из чињенице да ЕУ, након новог договора „Берлин плус” између ње и НАТО из 2003. године, и своје малобројне војне мисије, често планира у оквиру НАТО структура. То је био случај приликом успостављања војних мисија ЕУ у Македонији (CONCORDIA 2003) и Босни и Херцеговини (EUFOR ALTHEA 2004). Овде међутим већ улазимо у разматрање једног другог подједнако озбиљног проблема. Наиме, све и када би постојала воља ЕУ да узме већег учешћа у одржавању светског мира и безбедности, остао би нерешен проблем недовољних војних капацитета.

2. Проблем капацитета

Као што подвлачи један аутор (*Anand Menon*), након месеци расправе, ЕУ мисија у Чаду (EUFOR Tchad/RCA, 2008.) је била омогућена тек након што је Руска Федерација прихватила да јој стави на располагање четири хеликоптера.²⁰ Ова анегдота речито говори о непостојању довољних капацитета (или се можда ради о непостојању политичке воље) ЕУ за спровођење једне амбициозне *Заједничке безбедносне и одбрамбене политике*. Независно од поменуте анегдоте, каталог недостатака када су у питању војни капацитети ЕУ је дугачак и разноврстан. Од стратешких недостатака – приликом интервенције у Либији коју је Француска предводила ван оквира ЗБОП САД су извршиле 80% допуне горива у ваздуху – преко питања компатибилности борбених система – четири европске државе користе на пример транспортне Чинок хеликоптере али у различитим конфигурацијама

¹⁹ Catriona Gourlay, “The Politics of EU Civilian Interventions and the Strategic Deficit of CSDP”, DCAF Brussels-ISIS Europe, *EU Crisis Management Papers Series*, September 2011, pp. 12–13.

²⁰ Anand Menon, “Much Ado About Nothing: EU Defense Policy after the Lisbon Treaty”, in Riccardo Alcaro, Erik Jones (Eds), *European Security and the Future of Transatlantic Relations*, Istituto Affari Internazionali, Roma, Nuova Cultura, 2011, p. 137.

што онемогућава размену делова – до недовољне обучености трупа – иако земље чланице располажу у збиру са око 2 милиона војника, њих 80% није оспособљено да води операције ван националних територија – ЕУ би морала да учини велики напор како би се, колико толико, приближила САД у њеној способности пројекције силе.²¹

Улога Европске агенције за одбрану је у овом сегменту значајна јер је њен задатак управо да поменуће недостатке временом исправи. Овде међутим долазимо до још једног у низу узрочних проблема. Наиме, и иначе знатно мањи од буџета САД, војни буџети земаља чланица ЕУ су у опадању с обзиром на постојећу економску кризу. Овде ћемо приказати само неколико података који илуструју општу тенденцију када су у питању ЕУ и трошкови одбране: ЕУ је 2006. године у збиру трошила на одбрану 60% од постојећег војног буџета САД за исти период²²; тај проценат је по неким прорачунима само годину дана касније пао на 40% (201 милијарда евра за ЕУ без Данске, 491 милијарда евра за САД);²³ Савезна Република Немачка је планирала да смањи свој војни буџет (31 милијарда евра) за 4 милијарде у периоду од 2010. до 2014. године; само 1% буџета *Заједничке спољне и безбедносне политике* намењен је војној комоненти; Европска агенција за одбрану располаже ограниченим средствима и њен буџет за 2010. годину износио је само 31 милион евра.²⁴

Да не би у недоглед износили бројке, довољно је напоменути да су многи аутори, чак и пре постојеће економске кризе, сматрали да ЕУ неће располагати довољним војним капацитетима с обзиром на константно смањење буџетских средстава намењених за одбрану.²⁵ Из данашње перспективе се само може констатовати у којој мери су били у праву. Тако је на пример због недостатка финансијских средстава Француска половином 2012. године одустала од изградње другог носача авиона и данас располаже само са носачем авиона

²¹ Ibid., pp. 137-139; Camille Grand, “L’Europe de la défense du sommet de Saint Malo à la présidence française de l’Union européenne : la naissance d’un acteur stratégique”, Fondation Robert Schuman, *Questions d’Europe* n° 122, 22 décembre 2008, Интернет, http://www.robert-schuman.eu/doc/questions_europe/qe-122-fr.pdf, p. 6.

²² Anand Menon, “Much Ado About Nothing: EU Defense Policy after the Lisbon Treaty”, in Riccardo Alcaro, Erik Jones (Eds), *European Security and the Future of Transatlantic Relations*, op. cit., p. 137.

²³ François-Xavier Priollaud, David Siritzky, *Le Traité de Lisbonne, Texte et commentaire article par article des nouveaux traités européens (TUE-TFUE)*, op.cit., p. 126.

²⁴ Видети: Fondation pour la recherche stratégique, “L’Europe de la défense : une nouvelle étape est-elle possible ?”, Journée d’étude du 22 juin 2010, *Études et Débats*, N°02/2010, pp. 2–20.

²⁵ Видети: Jean-Pierre Maury, « Les limites de l’Europe de la défense », in Pierre Pascallon, *La Ve République, 1958-2008: 50 ans de politique de défense*, Paris, L’Harmattan, 2008, pp. 205–220.

Шарл де Гол (Charles de Gaulle).²⁶ Тиме је Француска за дуго низ година у овом важном сегменту пројекције силе изгубила капацитет перманентног присуства на мору. Међутим, тиме је и сама ЕУ тај исти капацитет изгубила јер Велика Британија тренутно не располаже ни са једним носачем авиона нити ће изградити нове носаче пре 2020. године. Поређења ради, Сједињене Америчке Државе са друге стране располажу са десет носача авиона док су још три у изградњи.

Када се све горе наведено има у виду, учинак „Европе одбране” се може, и поред одређеног напретка, окарактерисати као недовољан да од ЕУ направи значајнијег стратешког актера на међународној сцени. И у том погледу се ствари у будућности неће бити мењати јер поред ових, условно речено, техничких потешкоћа и ограничења, „Европа одбране” се суочава са суштинским препрекама на које ћемо се сада осврнути.

II. НЕПОСТОЈАЊЕ ПРЕДУСЛОВА ЗА СТВАРАЊЕ „ЕВРОПЕ ОДБРАНЕ”

Два проблема онемогућавају ЕУ да досегне пунолетство у међународној арили. Први се тиче суштинског непостојања заједничке спољне политике ЕУ без које не може бити речи ни о безбедносној и одбрамбеној политици јер ова потоња представља природни продужетак оне претходне. Другим речима, да би се негде војно интервенисало, нужно је да претходно постоји сагласност о томе да ли уопште треба негде интервенисати. Када је у питању ЕУ, видећемо да таква сагласност чешће представља изузетак него правило (А). Други проблем се у неку руку тиче независности ЕУ у погледу одбране. Наиме, док се не реши проблематичан однос европских држава са НАТО, т.ј. са Сједињеним Америчким Државама, тешко да може доћи до било какве квалитативне промене у погледу изградње „Европе одбране” (Б).

А) Суштинско одсуство заједничке спољне политике

Две важне констатације се намећу када се сагледава *Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ* (ЗСБП). Прво, од Маастрихтског споразума који је иницирао ЗСБП, до Лисабонског уговора који је увео низ новина у овој

²⁶ Michel Cabirol, “Défense : le second porte-avions touché, coulé par la crise”, *La Tribune*, 25/07/2012, Интернет, http://www.latribune.fr/entreprises-finance/industrie/aeronautique-defense/20120725trib00071086_2/defense-le-second-porte-avions-touche-coule-par-la-crise.html, 26/11/2012.

области, несумњиво постоји изграђени нормативни оквир за спровођење заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ (1). Ипак, када се са теоријског разматрања пређе на преглед праксе, неминовно се долази до закључка да заједничка спољна политика суштински не постоји (2).

1. Од теорије...

Мастрихтским уговором из 1992. године, ЗСБП постаје други стуб европске архитектуре који се заснива на међувладином моделу одлучивања. У оквиру ЗСБП, земље чланице једногласно дефинишу *заједничке ставове* или усвајају *заједничке акције*. Настојање ЕУ да ојача своју улогу на међународној сцени ће се од тог почетног оквира огледати кроз низ институционалних новина које су усвајане сукцесивним европским уговорима. Тако је уговором из Амстердама из 1997. године уведена функција Високог представника за ЗСБП. Истим уговором је такође проширен и нормативни оквир па су поред већ наведених *заједничких ставова* и *заједничких акција*, као инструмент ЗСБП установљене и *заједничке стратегије* које су усвајане једногласно. Оне су омогућиле и ширење квалификоване већине као методе одлучивања јер од тада, ако би се заснивали на *заједничким стратегијама*, *заједнички ставови* и *заједничке акције* могли би бити усвојени на тај начин. Амстердамски уговор је увео и механизам „конструктивног уздржавања” који је омогућио да се одлуке донесу и уз одсуство сагласности свих држава чланица ЕУ.

Лисабонски уговор је такође донео одређен број новина. Најважније се односе на увођење функције Председника Европског савета чија је задатак да представља ЕУ у свету; консолидовање функције Високог представника за спољну и безбедносну политику који постаје уједно и потпредседник Комисије и председник Савета у саставу министара спољних послова чиме се обезбеђује кохерентност целокупног спољнополитичког деловања ЕУ; стварање европске дипломатске службе под називом „Европска служба за спољну акцију”.²⁷

Међутим, и поред овог све изграђенијег нормативног оквира за спровођење спољне политике ЕУ, не може се рећи да она суштински постоји након осврта на праксу.

2. ...до праксе

Чињеница је да од самих почетака ЗСБП, европске земље нису успевале да усагласе своје спољне политике у једну заједничку европску политику. Штавише, многе значајне етапе европске изградње биле су обележене управо

²⁷ Видети за више детаља: François-Xavier Priollaud, David Siritzky, *Le Traité de Lisbonne, Texte et commentaire article par article des nouveaux traités européens (TUE-TFUE)*, op.cit., pp. 111–117.

великим неслагањима у области спољне политике, почев од самог Мастрихтског уговора. Може деловати иронично – али је заправо крајње индикативно – да је у тренутку самог иницирања *Заједничке спољне и безбедносне политике*, дошло до озбиљног спољнополитичког неслагања између две водеће државе ЕУ, Француске и Немачке. Наиме, приликом распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Немачка је пружила снажну подршку сецесионистичким републикама Словенији и Хрватској и донела је децембра 1991. године одлуку о њиховом признању супротно вољи Француске и мимо било каквог европског договора. Другим речима, док се чекало на потписивање Мастрихтског уговора који је створио ЗСБП (7. фебруар 1992), у пракси се на најфлагрантнији начин показала немогућност заједничке спољне политике међу европским земљама.

Можда је још маркантнији пример из 2003. године када су САД одлучиле да изврше војну интервенцију против Ирака. Тада је дошло до озбиљне поделе међу европским земљама у вези са питањем подршке америчком ратном походу. Француска и Немачка су се противиле рату у Ираку и захтевале су наставак преговора. Велика Британија је сасвим логично безрезервно стала уз свог америчког савезника. Исто је у писму од 30. јануара 2003. године учинило још седам земаља од којих су четири биле чланице ЕУ (Шпанија, Португал, Италија и Данска), док су три биле пред непосредним уласком у ЕУ (Пољска, Мађарска, Чешка). Тим државама се придружило још пет земаља кандидата (Словенија, Словачка, Естонија, Летонија и Литванија) фебруара 2003. године кроз Декларацију из Виљнуса.²⁸ Ово озбиљно неслагање европских држава у погледу једне велике међународне кризе тадашњи амерички секретар Доналд Рамсфелд (*Donald Rumsfeld*) окарактерисао је као поделу на стару и нову Европу.

Видећемо касније да та подела и те како има смисла када се сагледава питање стварања „Европе одбране” и односа са НАТО. Пре тога ваља ипак поменути и две скорије међународне кризе које су такође проузроковале видна неслагања међу државама чланицама ЕУ.

Прва нас поново враћа на Балкан и тиче се сецесије јужне српске покрајине Косова и Метохије која је извршена 17. фебруара 2008. године. Државе чланице ЕУ нису имале јединствен приступ овом проблему. Док је већина земаља ЕУ признала сецесију јужне српске покрајине, пет држава је то одбило да учини (Шпанија, Грчка, Румунија, Словачка и Кипар).

²⁸ Ово сврставање земаља кандидата иритирало је тадашњег француског председника Жака Ширака (*Jacques Chirac*) који је изјавио да су се земље које су на тај начин подржале САД понеле „неваспитано” и да су „пропустиле једну добру прилику да ћуте”, *Conférence de presse de M. Jacques Chirac (17 février 2003)*, Интернет, <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/europe/conf-chirac, 27/11/2012>.

Коначно, приликом кризе у Либији 2011. године такође није дошло до јединственог става у вези са војном интервенцијом коју су иницирале Француска и Велика Британија. Не само да Немачка у њој није учествовала, већ су и неке државе које су узеле учешће у операцији, попут Италије, изнеле одређен број резерви.²⁹

Сви наведени примери јасно показују да је ЕУ још увек далеко од могућности формулисања *Заједничке спољне и безбедносне политике* када су у питању озбиљне међународне кризе, и да свака држава чланица даје предност ономе што сматра да су њени национални интереси и сходно њима доноси своје спољнополитичке одлуке. Док се то не промени, тешко да може бити речи о изградњи „Европе одбране”. Тим пре што један други предуслов није испуњен. Он се тиче односа Европе са НАТО.

Б) Проблематичан однос са НАТО

“NATO is not an obstacle to the concept of ‘l’Europe de la défense””. Тачност ове реченице генералног секретара НАТО Андерса Фог Расмусена (*Anders Fogh Rasmussen*), изречене на пленарној седници Парламентарне скупштине НАТО у Прагу 12. новембра о.г. зависи од перспективе посматрања и схватања појма „Европа одбране”. Ако се под тим појмом подразумева изградња посебног европског одбрамбеног идентитета у оквиру НАТО, идентитета који би био комплементаран НАТО, онда заиста Северноатлантска алијанса не представља препреку за изградњу „l’Europe de la défense”. С друге стране, ако се у обзир узме Де Головско виђење европске одбране, одбране која мора бити независна да би и сама Европа то била и да би као таква имала смисла, онда постаје више него очигледно да НАТО представља озбиљну препреку. Следствено томе, не може бити говора о Европи као независном и глобалном актеру на међународној сцени све док се „Европа одбране” буде искључиво развијала у НАТО оквирима. Ипак, могућност да се постојеће стање ствари промени је изразито мала, како због амбиције Америке да остане „европска сила” (1), тако и због воље већег дела држава чланица ЕУ да НАТО остане главни оквир њихове безбедности (2).

1. САД као европска сила

Евроазијски континент поседује исувише велики значај у англо-америчкој геополитичкој мисли да би САД одустале од свог статуса

²⁹ “L’UE divisée sur l’intervention en Libye”, *Le Soir*, Lundi 21 mars, Интернет, <http://www.lesoir.be/archives?url=/actualite/monde/2011-03-21/l-ue-divisee-sur-l-intervention-en-libye-829495.php>, 27/11/ 2012.

„европске силе”. Чувена је максима Халфорда Макиндера (Halford Mackinder) по којој онај *ко влада источном Европом доминира Хартлендом (Haertland), онај ко влада Хартлендом доминира светским острвом, онај ко влада светским острвом доминира светом.*³⁰ Ово виђење значаја евроазијског континента у тежњи за светском доминацијом и потреба да Америка остане присутна у Европи нису нимало изгубили на значају у данашње време.³¹ А управо НАТО представља ту институционалну спону између Америке и Европе. По речима Збигњева Бжежинског, „НАТО је не само инструмент америчког утицаја, већ је и оквир америчког присуства у Западној Европи”.³² Иако су ове речи написане пре петнаест године, нису нимало изгубиле на значају у погледу улоге НАТО, што се уосталом огледа кроз константну бригу САД да НАТО остане присутан у Европи.

У периоду Хладног рата сасвим логично присуство НАТО није се ни доводило у питање. Са падом Берлинског зида су се ствари знатно измениле. Амерички званичници никада од тада нису пропустили прилику да укажу на неопходност останка НАТО на европском континенту. У том контексту су доживљавали – и још увек доживљавају – настанак и развој „Европе одбране”.

У том смислу је занимљиво сведочење бившег француског министра спољних послова Ибера Ведрина из времена када је као саветник за спољну политику председника Митерана објашњавао Американцима смисао тих неколико реченица које се у Мастрихтском споразуму односе на питање европске одбране и на оживљавање Западноевропске уније. Ведрин тврди да је генерал Скоукрофт (*Scowcroft*) на састанку у Белој кући 1990. године рекао да Западноевропска унија треба да служи само као веза између ЕУ и НАТО и да не треба да буде инструмент ЕУ. Ведрин закључује следећим речима: „За њега [генерала Скоукрофта], шта год спремали Немци и Французи, све мора претходно да буде договорено у оквиру НАТО и контролисано од стране НАТО”.³³

Ништа се није променило ни на почетку прве деценије 21. века. У једном чланку из 2001. године који анализира америчко виђење *Европске безбедносне и одбрамбене политике*, Никол Вилбу (*Nicole Vilboux*) закључује да је већинско

³⁰ Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, NDU Press, Washington, 1996, p. 68.

³¹ Видети: Zbigniew Brzezinski, *Le grand échiquier, L'Amérique et le reste du monde*, Hachette, coll. Pluriel, 1997.

³² Ibid., p. 78.

³³ Претходно Ведрин наводи да је априла 1990. Џорџ Буш (*George H.W. Bush*) рекао Митерану да САД морају да остану у Европи и да је НАТО за њих средство останка у Европи. Видети: Hubert Védrine, *Les Mondes de François Mitterrand*, Fayard, 1996, p. 444 и p. 466.

мишљење америчког естаблишмента, а уједно и званична позиција САД, да „Европа одбране” може да се развија само као комплементарна структура НАТО (може да интервенише ако НАТО одлучи да неће или може да интервенише након НАТО интервенције у сегментима које НАТО не занимају попут постконфликтне стабилизације кризних жаришта), који мора да остане главна безбедносна организација и у политичком и у војном смислу.³⁴

Поједини аутори сматрају да су се данас, када смо зашли у другу деценију 21. века, ствари радикално промениле и да НАТО више нема интереса за останак у Европи, што нови стратешки концепт Северноатлантске алијансе из 2010. године наводно и показује.³⁵ Осим што нови стратешки концепт Северноатлантске алијансе не пружа упориште за овакве тврдње, ради се о прилично наивном виђењу међународне реалности.³⁶ Наиме, из чињенице да на европском континенту нема више потенцијално значајних кризних жаришта било би погрешно извући закључак о америчком напуштању европског континента. Из чињенице да је НАТО вољан да препусти део мисија Европљанима, попут оне у Босни и Херцеговини или за сада делимично на Косову и Метохији, такође не треба извлачити закључке о повлачењу НАТО из Европе јер се просто ради о *подели посла* о којој је било

³⁴ Nicole Vilboux, “Le débat sur la PESD aux États-Unis”, in Jean Klein, Patrice Buffotot, Nicole Vilboux (dir.), *Vers une politique européenne de sécurité et de défense, Défis et opportunités*, Paris, Economica, 2003, pp. 297–318.

³⁵ Тако на пример Улрике Деро износи следећи став: “Time has come to realize that European security is no longer the primary focus of NATO. NATO was built to secure Europe in a post-World War II order that was essentially made to ‘keep the Russians out, the Americans in, and the Germans down’, to quote the famous Lord Ismay. None of these three founding principles are still valid today. The US wants increasingly to move out of Europe, the Russians increasingly want to move into Europe and the Germans are increasingly outgrowing Europe. This means that the order of Yalta is finishing – and this is reflected in the new NATO strategy (...) NATO’s new strategic concept is mostly about risks coming from the outside world and no longer from or within Europe. Traditional security concerns have declined dramatically since 1990. Therefore, the new strategic concept is all about counter-terrorism, Iran, missile defense and Afghanistan. Europe has ceased to be the main focus of American security interests. More importantly, NATO has proven not appropriate to deal with the remaining regional conflicts on the ‘Eurasian’ continent, as there are the many ‘frozen conflicts’ in South-Ossetia, Abkhazia, Transnistria and others in the Caucasian region”, Ulrike Guérot, “European Security in NATO’s Strategy”, in Riccardo Alcaro, Erik Jones (Eds), *European Security and the Future of Transatlantic Relations*, Istituto Affari Internazionali, Roma, Nuova Cultura, 2011, pp. 55–56.

³⁶ Видети: “Active Engagement, Modern Defence – Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation” Adopted by Heads of State and Government in Lisbon, 2010, Интернет, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120203_strategic-concept-2010-eng.pdf, 28/11/2012.

речи у првом делу овог рада. Уосталом, довољно је помислити на значај евроазијског простора за једну глобалну силу попут САД па схватити сву наивност поменутих идеја. Тај закључак би тим пре био погрешан ако се узме у обзир чињеница да код већине европских држава не постоји воља да своју безбедност промишљају ван оквира које пружа НАТО.

2. Стара Европа, Нова Европа и Велика Британија

Француска се налази у центру свих иницијатива које су имале за циљ да створе засебан европски идентитет у домену одбране. Некада су те иницијативе ишле у смислу прављења истинске „Европе одбране” која би по дефиницији била некомпатибилна са Северноатлантском алијансом. Де Голова политика из шездесетих година 20. века и излазак Француске из интегрисане НАТО команде 1966. године представља вероватно најеклатантнији пример таквог политичког курса.³⁷ Француско-британски самит из Сен-Малоа је такође представљао покушај привлачења Велике-Британије на један мање атлантистички курс у области безбедности и одбране. Ипак, Француска је у својим настојањима остала усамљена у Европи. Априла 2009. се чак вратила у окриље НАТО са идејом да уравни тежи европску и америчку компоненту у оквиру саме алијансе. За многе француске политичаре је тај повратак означио крај идеје о независној „Европи одбране”.³⁸

Осим Француске међутим, и ако оставимо по страни Немачку, која је због своје прошлости увек била обазрива када су у питању иницијативе у домену одбране, ниједна друга европска држава није показала суштинско интересовање за изградњу „Европе одбране”. Прва међу њима је Велика Британија која је у том домену увек давала предност атлантској солидарности над европском. Уосталом, најзначајнија компонента британских оружаних снага – нуклеарно одвраћање – је још од прибављања ракета Поларис за своје подморнице шездесетих година прошлог века, била уско везана за САД. Поред Велике Британије, изузетно атлантски расположене државе увек су биле Португал и Холандија. Исти је случај и са десет држава Централне и

³⁷ „Воља Француске да одлучује о себи, што је неопходно да би веровала у сопствену улогу и да би била корисна другима, та воља Француске је неспојива са одбрамбеном организацијом у којој би Француска била подређена”. Овим речима је Шарл де Гол на конференцији за штампу одржаној 21. фебруара 1966. године најавио повлачење Француске из здружене команде НАТО и одлазак НАТО трупа стационираних у Француској, Интернет, <http://www.ina.fr/fresques/de-gaulle/fiche-media/Gaullle00113?video=Gaullle00113>, 28/11/2012.

³⁸ Видети: Милош Јовановић, „Реквијем за стару Европу”, *Нин*, бр. 3040, 02/04/2009, стр. 64.

Источне Европе које су сматрале да је улазак у НАТО подједнако важан као и само приступање ЕУ 2004. године. Сенке из прошлости совјетске доминације су вероватно представљале одлучујући фактор за већину наведених земаља, попут балтичких република, или Пољске, Чешке и Мађарске. Да подсетимо, од тих десет држава, осам је подржало америчку војну интервенцију против Ирака 2003. године.

Када се ове чињенице имају у виду, не може се рећи да је подела на стару и нову Европу коју је 2003. извршио Доналд Рамсфелд без основа. Сасвим супротно, евидентно је да је питање одбране у Европи још увек одређено националним историјама, геополитичким рефлексима и стратешком културом држава чланица. Зато не треба да чуди што се и поред одређеног напретка „Европе одбране”, у свим релевантним европским документима не спори улога НАТО и атлантска солидарност, чак и у декларацији из Сен-Малоа која се наводи као прекретница у изградњи „Европе одбране”. Као што смо претходно видели, у наведеној декларацији се предвиђа „аутономна способност деловања” ЕУ, али се у истом параграфу наглашава да ће се све одвијати „у складу са појединачним обавезама у оквиру НАТО” и да се тиме доприноси „виталности једне обновљене Северноатлантске алијансе која чини основу колективне одбране њених чланица”.³⁹ Коначно, и сам Лисабонски уговор потврђује да се ЗБОП спроводи у складу са обавезама које већ постоје у оквиру Северноатлантске алијансе.⁴⁰ Из свега наведеног може се закључити да је ЕУ још увек далеко од могућности изградње озбиљне *Заједничке безбедносне и одбрамбене политике*.

ЗАКЉУЧАК

Слаб учинак ЕУ у домену *Заједничке безбедносне и одбрамбене политике* има заправо један, у принципу, релативно једноставан разлог: непостојање политичке воље земаља чланица ЕУ да се у том домену снажније интегришу.

³⁹ “Déclaration sur la défense européenne”, par. 2, Sommet franco-britannique de Saint-Malo, 3 et 4 décembre 1998, in Maartje Rутten, “De Saint-Malo à Nice, Les textes fondateurs de la défense européenne”, op. cit., p. 8. Иначе и сама синтагма „аутономна способност деловања” коју декларација садржи била је предмет различитих тумачења између Француске и Велике Британије, видети: Élisabeth du Réau, “Saint-Malo, 4 décembre 1998. Un tournant dans l’histoire des relations franco-britanniques ?”, *Bulletin de l’Institut Pierre Renouvin*, n° 30, automne 2009, Internet, <http://ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article462>.

⁴⁰ *Traité sur l’Union européenne*, art. 42–2, Видети: François-Xavier Priollaуд, David Siritzky, *Le Traité de Lisbonne, Texte et commentaire article par article des nouveaux traités européens (TUE-TFUE)*, op.cit., p. 129.

Као што је то један аутор приметно говори о достигнућима Лисабонског уговора у домену одбране:

“While the treaty addresses some important problems that have long bedeviled EU security policies – though even here its success is far from guaranteed – it does little to address perhaps the fundamental challenge confronting CSDP: the reluctance of member states to take their responsibilities seriously (...) At heart, the crucial constraint on CSDP is a need for political will: the will to spend enough on defense; the will to spend wisely, and the will to deploy the capabilities so acquired”.⁴¹

Ако је на овај начин проблем добро идентификован, а мишљења смо да јесте, онда се неминовно поставља питање будућности Европе као политичког пројекта. Јер по исправним речима Де Гола, политичка Европа није ништа ако није независна, а неће бити независна ако не буде имала сопствену одбрану, односно ако не буде имала амбицију да представља снажног актера на међународној сцени. Одсуство воље у овој важној области по дефиницији значи одустајање од даљег продубљивања политичке интеграције Европе. Самим тим би и цео европски пројекат био доведен у опасност јер је европска изградња један динамички процес који има своје логично исходиште у пуној политичкој интеграцији њених чланица.

Због свега наведеног питање „Европе одбране” изузетно је важно, можда и од суштинског значаја у погледу исхода европске интеграције.⁴²

ЛИТЕРАТУРА

1. Riccardo Alcaro, Erik Jones (Eds), *European Security and the Future of Transatlantic Relations*, Istituto Affari Internazionali, Roma, Nuova Cultura, 2011.
2. Dezmon Dinan, *Menjanje Evrope, Istorija Evropske unije*, Beograd, Službeni glasnik, 2010.
3. Catriona Gourlay, “The Politics of EU Civilian Interventions and the Strategic Deficit of CSDP”, DCAF Brussels-ISIS Europe, *EU Crisis Management Papers Series*, September 2011, pp. 3–27.
4. Camille Grand, “L’Europe de la défense du sommet de Saint Malo à la présidence française de l’Union européenne : la naissance d’un acteur stratégique”, Fondation

⁴¹ Anand Menon, “Much Ado About Nothing: EU Defense Policy after the Lisbon Treaty”, in Riccardo Alcaro, Erik Jones (Eds), *European Security and the Future of Transatlantic Relations*, op. cit., pp. 134 и 145.

⁴² Ипак, пре него што то питање постане у пуној мери актуелно, остаје да се види како ће ЕУ пребродити економску и институционалну кризу коју тренутно преживљава.

- Robert Schuman, *Questions d'Europe* n° 122, 22 décembre 2008, Internet, http://www.robert-schuman.eu/doc/questions_europe/qe-122-fr.pdf.
5. Robert Kejgan, *O raju i moći, Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*, Beograd, Čarobna knjiga, 2003.
 6. Jean Klein, Patrice Buffotot, Nicole Vilboux (dir.), *Vers une politique européenne de sécurité et de défense, Défis et opportunités*, Paris, Economica, 2003.
 7. Maxime Lefebvre, *La politique étrangère européenne*, Paris, P.U.F., 2011.
 8. Jean-Pierre Maury, « Les limites de l'Europe de la défense », in Pierre Pascallon, *La Ve République, 1958–2008 : 50 ans de politique de défense*, Paris, L'Harmattan, 2008, pp. 205–220.
 9. Derek E. Mix, “The European Union: Foreign and Security Policy”, *Congressional Research Service*, CRS Report for Congress, 2011, pp. 1–25.
 10. François-Xavier Priollaud, David Siritzky, *Le Traité de Lisbonne, Texte et commentaire article par article des nouveaux traités européens (TUE-TFUE)*, Paris, La Documentation française, 2008.
 11. Бранко Ракић, *За Европу је потребно време*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2009.
 12. Élisabeth du Réau, “Saint-Malo, 4 décembre 1998. Un tournant dans l'histoire des relations franco-britanniques ?”, *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, n° 30, automne 2009, Internet, <http://ipr.univ-paris1.fr/spip.php?article462>.
 13. Maartje Rutten, “De Saint-Malo à Nice, Les textes fondateurs de la défense européenne”, *Cahiers de Chaillot*, 47, Mai 2001, pp. 1–242.
 14. Слободан Самарџић, „Европска унија између кризе и дезинтеграције”, *Право и друштво*, 2012/1, стр. 9–26.
 15. Asle Toje, “The European Union as a Small Power”, *Journal of Common Market Studies*, 2011, Volume 49, Number 1, pp. 43–60.
 16. Hubert Védrine, *Les mondes de François Mitterrand*, Paris, Fayard, 1996.
 17. Nick Witney, “Re-energising Europe's Security and Defence Policy”, European Council on Foreign Relations, *Policy Paper, ECFR/06*, July 2008, pp. 1–67.
 18. Charles Zorgbibe, *Histoire de la construction européenne*, Paris, Fondation Robert Schuman, Albin Michel, 2005.
 19. Fondation pour la recherche stratégique, “L'Europe de la défense : une nouvelle étape est-elle possible ?”, Journée d'étude du 22 juin 2010, *Études et Débats*, N°02/2010, pp. 2–20.